

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

uti

S k a r a b o r g s L ä n

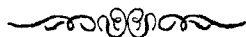
till

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

F E M Å R S - B E R Ä T T E L S E

för åren 1843, 1844, 1845, 1846 och 1847.

STOCKHOLM, 1850.

**P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.**

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Skaraborgs Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifne Femårs-berättelse för åren 1843, 1844, 1845, 1846 och 1847.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

uti

S k a r a b o r g s L ä n

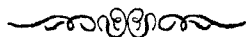
till

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

F E M Å R S - B E R Ä T T E L S E

för åren 1843, 1844, 1845, 1846 och 1847.

STOCKHOLM, 1850.

**P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.**

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
§ 1. Länets allmänna beskaflenhet.....	3.
§ 2. Invånarne.....	11.
Enligt förra berättelsen utgjordes folkmängden år 1842 af.....	11.
Men, enligt påföljde fem årens mantalslängder utgjordes den af.....	12.
Af de vid länshäktet förde journaler inhemtas, att der varit förvarade:.....	17.
Kansliets passjournaler utvisa att, bland andra pass, blifvit utfärdade:.....	18.
§ 3. Näringarne.....	18.
Jordbruket.....	18.
Skiftesförrättningarne, hvilka verka fördelaktigt på jordbruket, men medföra särdeles dryga kostnader för slättboen, som till högt uppdrifvet pris och på aflägsna orter måste köpa alla materialier till byggnader och ökade stängsel- sträckor, hafva fortgått på följande sätt:.....	19.
Af allmänna medel hafva, enligt Kongl. Brefven af den 4 och 16 Maj 1827 till skiftesdelägare blifvit utbetalde:.....	19.
Förhållandet emellan hemmantalet samt de olika sådes-slagen och medelafkastningen har , enligt inkomne uppgifter, under sednare fem åren varit ungefärligen följande.....	20.
Årsväxten, hvilken ofta samma år varit mycket olika på särskilda trakter, har inom länet i allmänhet varit af nedannämnde beskaflenhet:...	21-22.
Med afseende härå, äfvensom och kanske mer å förhållandena å andra orter, hafva följande markegångspris blifvit af länets deputerade bestämde i banko R:dr sk. r:st.....	22.
Ladugårdsskötseln.....	23.

Under sednare qvinqvennium hafva inom länet blifvit fälde nedannämnde antal rofdjur och följande belöningar derför utgått:.....	24.
Kronans behållne parker, hvilka deremot vårdas väl och besås med skogsfrön i den mån afverkningen sker, äro följande:.....	24.
1:o Kinneskogen.....	24.
2:o Varaskogen.....	25.
3:o Stenåsen.....	25.
4:o Rådaås.....	25.
5:o Furubacken.....	25.
6:o Kungslena åsar.....	26.
7:o Ledsjömo.....	26.
8:o Sundsmarken.....	26.
9:o Tiveden.....	26.
10:o Edsmären.....	26.
11:o Klyftamoen.....	26.
12:o Mösseberg.....	26.
För öfrigt finnas under allmän vård följande allmänningar:.....	26.
a) Gryten inom Wilske härad.....	26.
b) Mösseberg i Wilske härad.....	27.
c) Stöpen i Wadsbo härad.....	27.
d) Stöpen inom Kåkind's Härad.....	27.
e) Hökensås.....	27.
§ 3. Bergsrörelsen.....	28.
Inom länet finnes ingen grufva, men en masugn vid Igelbäcken och en dito vid Granviken i Undenäs församling af Wadsbo härad, samt följande jernbruk.....	28.
§ 4. Binäringar.....	29.
§ 5. Politisk författning.....	31.
Kostnaden för rustning och rotering anses årligen uppgå för hvarje nummer.....	32.
Enligt tabellerne äro såsom årliga statsbidrag beräknade.....	32.
Bland allmänna onera torde här böra särskildt omnämnas:.....	33.
1:o Væghållningen.....	33.
2:o Kronobrefbäringen.....	33.
3:o Skjutsningsbestyret.....	33.

Städernes invånare hafva sina lösören försäkrade i det derför inrättade allmänna försäkrings-bolag, till följande belopp:.....	35.
Förhållandet med de hos Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande anställde lagsökningar för enskilda fordringar har varit följande:.....	36.
§ 6. Städer.....	37.
Mariestad.....	37.
Lidköping.....	37.
Skara.....	38.
Sköfde.....	38.
Hjo.....	39.
Fahlköping.....	39.
För handel och borgerlig rörelse utgöres bevillning af städerna.....	39.

Tabellbilaga

Tabell för Landet inom Skaraborgs Län

Tabell för Städerna inom Skaraborgs Län

Underdånig Berättelse om tillståndet i statistiskt och ekonomiskt
hänseende inom Skaraborgs län åren 1843, 1844, 1845,
1846 och 1847.

Under en tidrymd af fem år, som hvarje af de i Eders Kongl. Maj:ts nådiga Circular af den 17 April 1821 anbefallde Berättelser bör omfatta, förete sig sällan några särdeles märkbara förändringar i ett Läns ekonomiska och statistiska förhållanden, och deraf följer äfven att dessa Berättelser ofta blifva i vissa delar enformige, då hänvisning till de föregående måste undvikas, för att få hvar Berättelse för sig någorlunda fullständig och öfverensstämmande med erhållne föreskrifter.

Enligt desse upptages således äfven här

§ 1.

Länets allmänna beskaffenhet.

Skaraborgs län, upptagande en yta af 75 qvadratmil, begränsas i nord-vest af Wenern, i norr mot Wermland af Gullspångsån, i nordost mot Nerike af Tiveden, i öster af Wetteren, i söder af Jönköpings län samt i syd-vest och vester af Elfsborgs län.

Jemte dess andelar i Wenern, Wetteren och Skagern, har länet flere ej obetydliga sjöar, nämligen Unden, Wiken, Bottensjön, Örlen, Östen, Lången och Ymsen i Wadsbo, Mullsjön i Kåkind, Stråken i Wartofta, Dettern i Åse samt Hornborgasjön i Walle och Gudhems härader, äfvensom åtskillige mindre sjöar, särdeles i Wadsbo och Walle härader. Samtliga desse sjöar, utom länets andelar i de tre förstnämnde, anses täcka en yta af $3\frac{1}{4}$ qvadratmil.

De betydligaste strömdragen äro:

1:o Gullspångsån, som afleder Skagerns öfverflödsvatten till Wenern; 2:o Tidan, som från Elfsborgs län flyter genom Wartofta, Kåkind och Wadsbo härader till Mariestad, der den, efter 12 mils lopp genom länet, utfaller i

Wenern; 3:o Lidan, hvilken likaledes kommer från Elfsborgs län och sedermera, utgörande gränsen emellan Wilske, Skånings och Kinneferdings härader på ena sidan, samt Laske, Barne och Kållands härader på den andra, utfaller i Wenern vid Lidköping, efter att vid Skofteby hafva upptagit Hornborgasjöns aflopp Flian; 4:o Nossan, som har sina källor i närheten af Lidans och genomlöper Barne, Wiste och Åse härader samt utfaller i Dettern. Desse strömmar äfvensom åtskillige mindre vattendrag bilda en mängd vattenfall, som allmänt äro begagnade för qvarn- och såg-anläggningar äfvensom några andra verks drifvande.

Norra och östra delarne af länet genomskäras af särskilde bergåsar, nämligen Tiveden, som upptager hela sträckan emellan sjöarne Skagern och Wetteren och utgör en del af den urgamla gränsen emellan Svea och Götha Riken; Billingen, hvilken bergshöjd går genom vestra delarne af Wadsbo och Kåkindes härader samt Hökensås, som från norr till söder genomskär Wartofta härad. För öfrigt finnas i nämnde trakter flere andra ej obetydliga berg, hvaribland här torde böra upptagas Högåsen, Lilla Tiveden, Lunnekullen, Klefvaberget och Hersberget, hvilka liksom sammanbinda Tiveden med Hökensås, Kungslanaberg och åsar, Hvarfs, Färdahla, Gerums och Gissebergen samt Olleberg i Wartofta, äfvensom Högstena och Borgunda bergen i Gudhems härad, hvilka ligga söder om Billingen och till en del synas utgöra en fortsättning af densamma. Uti öfrige delarne af länet finnas ej några större bergsträckor, men deremot enstaka bergen Kinnekulle i Kinne och Kinneferdings härader, hvilken höjer sig 794 fot öfver den nedom belägna Wenern och 941 fot öfver hafsytan, Mösseberg i Gudhems och Wilske härader samt Hunne- och Halleberg på gränsen mot Elfsborgs län.

Vester om Billingen och de dermed sammanhängande bergshöjder nära städerna Lidköping, Skara och Fahlköping öppnar sig den stora slättbygden, som upptager mer än $\frac{1}{3}$ af länet; men äfven emellan bergstrakterna finnas stora slätter, så att man, vid ett allmänt omdöme, kan hänföra halfva länet till slättland och halfva till skogsbygd. Hemmantalet och folkmängden äro dock nära dubbelt så stora på det förre som på den sednare.

I afseende på åtgärder för landets förbättring förtjena att anmärkas följande större arbetsföretag:

1:o Tidaåns sänkning genom en kanal öfver Kottholmsnäset, nära Ullerfvals kyrka, samt afskaktning af en der utskjutande udde. Kostnadsförslag med ritning och plan derför blefvo den 11 Mars 1843 af Eders Kongl. Maj: fastställde, jemte det intressenterne beviljades låneunderstöd till belopp af 4,126 R:dr

24 sk. banko, motsvarande halfva kostnadssumman. Genom detta arbete, hvilket den 31 October 1846 blifvit afsynadt och godkändt, hafva 2,244 tunnland sank mark, som förut lemnat ett magert starrhö, det man, särdeles under våtår, ej utan största svårighet kunnat berga, blifvit för det mesta förvandlade till så fast ängsmark, att till och med en del kan odlas, sedan marken hunnit ännu mer sätta sig.

2:o Sjön Långeus sänkning genom Kräftåens upprensning och en kanalledning. Detta arbete har till en del haft sammanhang med det förra, emedan berörde kanal utgår i Tidaån circa $\frac{1}{4}$ mil ofvanför Kottholmsnäset. Af kostnadsbeloppet 27,394 R:dr 27 sk. banko har Eders Kongl. Maj:t den 5 Juli 1843 beviljat 6,000 R:dr såsom anslag utan återbetalningsskyldighet och 7,700 R:dr såsom lån. Den 23 October 1847 afsynades och godkändes detta stora och kostsamma arbete, hvilket ock redan medfört mer än väntad verkan, emedan 2,882 tunnland mark, som förut gifvit en ringa höskörd, anses snart blifva nästan allmänt odlingsbar, samt redan till någon del är odlad.

3:o Sänkningen af sjön Östen, hvilken tillförene hvarje höst och vår, äfvensom eljest efter längre ihållande regn, öfversvämmat de lågländta trakter, som omgifva densamma, och derigenom dels gjort dem sank, så att de lemnat blott starrhö, dels ock försvårat bergningen af detta foder, hvilket till och med några år blifvit af vattnet bortfördt. Denna sjösänkning verkställdes efter en af Eders Kongl. Maj:t den 27 Mars 1843 i Nåder fastställd plan medelst Tidaåns upprensning och fördjupning vid Skalkarike bro, der sjön Östen har sitt aflopp genom Tidan. Kostnaden uppgick, enligt förslaget, till 11,106 R:dr banko, hvaraf hälften lemnades intressenterne såsom lån af allmänna medel. Genom detta arbete, hvilket afsynades och godkändes den 4 Maj 1846, har 4,676 tunnlands areal blifvit dels fredad för långvarige flöden och dels förändrad från sank äng till hårdvall.

4:o Vägomläggningen emellan Hofva och Boderna gästgifvaregårdar till undvikande af de så kallade Posseborgs- och Brinka-backarne. Efter det Eders Kongl. Maj:t i nåder den 1 April 1843 beviljat anslag af allmänna medel till hela kostnadssumman 10,670 R:dr banko och den 25 Juni 1844 fastställt en förändrad plan för detta arbete, påbörjades det sistnämnde års höst, samt afsynades den 27 September 1847. Dervid äfvensom sedermera har denna vägomläggning befunnits vara väl utförd och fullt ändamålsenlig.

5:o Hamnbyggnaden i Lidköping. Sedan spannmålsproduktionen på den stora slättbygden eller vestra delen af länet tid efter annan stigit, så att i Lidköping, som är dess egentliga afsättningsort, uppstått en ganska betydlig

spannmålshandel, samt så väl stadens som ortens invånare insett att hamn der måste anläggas, för att befordra afsättningen, hvilken mycket försvårats derigenom att lastningen, särdeles när vattnet i Wenern varit lågt, måst med stor kostnad och risk verkställas medelst prämning $\frac{1}{4}$ mil ut på redan, hvarst fartygen sakna god ankarbotten; så har chefen för väg- och vattenbyggnader i riket, efter förutgångna undersökningar, till berörde hamnbyggnad uppgjort fullständig plan och kostnadsförslag, slutande sig på 113,000 R:dr banko, hvaraf Rikets Ständer vid de två sednare riksdagarna på Eders Kongl. Maj:ts nådiga propositioner anslagit $\frac{1}{4}$ och återstoden tillskjutits af åtskillige för saken nitälskande personer, med vilkor att framdeles få beloppet sig godtgjort af inflytande hamnavgifter. Dessa personer hafva sig emellan utsett en direktion, med hvilken Styrelsen för väg- och vattenbyggnader, enligt Eders Kongl. Maj:ts nådiga Bref af den 10 Juli 1844 och den 13 Juni 1845, afslutat kontrakt om uppbörden och redovisningen af statsanslaget likasom det enskildta förskottet m. m.

Arbetet, som anses blifva särdeles gäneligt för så väl staden som den kringliggande orten, börjades år 1846 under Styrelsens för väg- och vattenbyggnader inseende och förmodas blifva färdigt under nu ingångna år.

6:o Hornborgasjöns aftappning, hvarom strandägarne träffade öfverenskomelse vid sammanträde inför Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande den 7 Mars 1842. Detta arbete, för hvars ändamålsenliga utförande Forsens qvarn i ån Flan, som afför sjöns öfverflödsvatten, måst inköpas, är väl påbörjadt, men ännu icke fullbordadt. Enligt den närmare undersökning, som vederbörande landtmätare anställt, komma 2,572 tunnland, 10 kappland sank mark, som förut ofta vid sjöns stigande satts under vatten, att vinna betydlig förbättring och fredas för öfversvämningar; varande redan för ändamålet af jordägarne tillskjutne 1 R:dr banko för hvarje tunnland af denna mark. Detta företag gifver tilläfventyrs framdeles tillfälle att aftappa åtskillige i närheten af sjön belägne större moss-sträckor, som åt densamma kunna få affall.

För alla dessa arbeten hade de förberedande åtgärder, som berott på Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, blifvit till större delen vidtagne innan förra femårsberättelsen afgafs, hvarföre de ock äro i densamma närmare omförmälde. De öfrige i samma berättelse omnämnde förslag, nämligen till aftappning af Sjögerås och Mönmarps mossar, sänkning af sjön Ymsen äfvensom Fur-, Ax-, Lill-, Ljung- och Flem-sjöarne, aftappning af Sjömossen eller Åsa-sjön på Billingen samt Söne maders fredande från öfversvämningar af sjön Wenern, äfvensom frågan om åtgärder till förekommande af sjön Detterns in-

kräktningar på närliggande marker, hafva måst för närvarande förfalla, i brist på dels nödiga medel till kostnadernas bestridande och dels åsämjande emellan intressenterna, hvilka ofta ej inse sina egna fördelar och ännu oftare sakna tillräcklig drift och ihärdighet att befordra dem.

Utom de förut omnämnda allmänna företagen hafva äfven följande ägt rum:

a) Utdikningen af Redberga Egendoms andel i Mönarps mosse. Detta mossfälds aftappning har redan år 1818 varit ifrågasatt af länets Hushållningssällskap, som då lät uppmäta och å charta affatta mossen, dervid dess areal befanns utgöra 6,629 tunnland, 18 kappland. Sedermera uppgjorde nuvarande Öfverste-löjtnanten och Riddaren N. Ericsson plan och ett på 6,575 R:dr 27 sk. banko sig slutande kostnadsförslag till nödige afloppsgrafvar för mossens aftappning, men om verkställigheten deraf hafva delägarne, oaktadt flere sammanträden med dem hållits af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, icke kunnat förenas, emedan mängden af delägarne dels betviflat fördelarne deraf och med oförståndig ovilja mött hvarje försök i detta hänseende, dels ock ansett sig sakna förmåga att bestrida ens de kostnader, som, sedan afloppsgrafvar blifvit öppnade, måste å mossen nedläggas innan någon hufvudsaklig nytta af densamma kan påräknas. Ägarne af Redberga hafva väl tid efter annan gjort mindre odlingsföretag å denna egendoms betydliga andel i mossen, hvilken i allmänhet, under sitt outdikade skick, är ofruktbar och blott i kanterna bär något starrgräs, men af flere sakkunnige personer anses genom nödig aftappning kunna blifva till större delen odlingsbar eller åtminstone tjenlig för skogsplantering. Mera genomgripande åtgärder voro dock nödige för att kunna utsträcka dessa odlingsföretag och draga sådan fördel af mossen att öfrige delägarne derigenom skulle bringas till en förändrad öfvertygelse. För sådant ändamål lät nuvarande ägaren af Redberga våren 1847 genom Agronomen direktör Johnson uppgöra en fullständig arbetsplan samt kostnadsförslag, slutande sig på 3,552 R:dr banko; och som genom detta arbete jemväl afsågs beredande af nödig arbetsförtjenst för åtskillige personer inom orten, der föregående årets skörd varit högst klen, behagade Eders Kongl. Maj:t, på derom gjord underdanig hemställan, den 27 April samma år i nåder, med fastställande af planen, såsom bidrag till arbetets utförande anvisa 1,750 R:dr banko, deraf 1,000 R:dr mot och 750 R:dr utan återbetalningsskyldighet. Detta arbete skall blifva fullbordadt under innevarande år; och tros resultaten deraf komma att fullt motsvara förhoppningarne.

b) Anläggningen af en 8,694 alnar lång väg emellan Slädeneds åsar och Tings gästgifvaregårdar, hvarigenom $1\frac{1}{2}$ mils genväg erhålles från åtskillige de-

lar af Barne, Skånings, Kållands och Wiste härader till Högestens marknadsplats och Tvättstuguhamn. Det af Eders Kongl. Majt den 20 Maj 1847 nådigst fastställda förslag upptog kostnaden för denna väganläggning, jemte jordersättningarne, till 9,644 R:dr 16 sk. banko, deraf 7,233 R:dr 12 sk. erhållits såsom bidrag af allmänna medel, utan återbetalningsskyldighet. Mot detta anslag hafva några för saken särdeles intresserade possessionater i orten åtagit sig utföra arbetet, hvilket ock börjades i Juni månad 1847 och lärar blifva färdigt till afsyning vid samma tid innevarande år.

c) Omläggningen af vägen emellan staden Hjo och hemmanet Borrbäcks ägor till en sträcka af 464 famnar, för att förekomma de betydliga skador, som sjön Wetteren tid efter annan gjort på denna väg. Till kostnaden, som, enligt ett af Eders Kongl. Majt den 4 September 1845 i nåder fastställt förslag, ansågs uppgå till 2,779 R:dr banko, har statsbidrag, utan återbetalningsskyldighet, erhållits med 1,852 R:dr 32 sk., hvaremot vissa personer i Hjo stad och trakten deromkring åtagit sig att tillskjuta hvad som deröfver erfordrades samt ansvara för behörig verkställighet af arbetet, hvilket i år skall blifva fullbordadt.

Äfvenledes hafva de smala och under en längre tid knappt farbara vägarne från Sjötorps kanal-station och hamn till allmänna vägen dels vid Skede och dels vid Hellsås, i följd af Eders Kongl. Majts Befallningshafvandes den 22 Juni 1844 meddelade och slutligen af Eders Kongl. Majt den 3 Augusti 1847 i nåder fastställda föreskrift, blifvit upptagne till sex alnars bredd; och komma de oförtöfvadt att indelas till underhåll af Hassleds och Lyrestads församlingar, genom hvilka de löpa. Då Sjötorp är den kanal-station, som ligger närmast Mariestad och har hamn samt en betydlig docka, der en mängd fartyg uppläggas och repareras, ja äfven nybyggas, har detta vägarbete uppenbarligen varit högst behöfligt för de trafikerande.

Flere andra större företag hafva under det sednare qvinqvennium varit i fråga, men måst inställas i brist på nödigt understöd från statens sida. Då desse likväl synas vara förtjente af att framdeles derigenom befordras, torde de äfven böra här omnämnas.

Sedan Eders Kongl. Majt på min underdåniga framställning, genom nådigt bref af den 2 December 1846, beviljat medel till bestridande af kostnaderna för undersökning och förslags uppgörande i afseende på en ifrågasatt segelled genom Ullereds sund till Järna hamn eller emellan Kållandsö och fasta landet, har Löjtnanten vid Eders Kongl. Majts Flottas Mekaniska Corps J. Westman,
under

under öfverste-löjtnanten och riddaren N. Ericssons ledning utarbetat ett sådant, enligt hvilket kostnaden skulle uppgå till 81,282 R:dr 32 sk. banko. I afseende på vigten och fördelarne af denna segelleds öppnande, torde det tillåtas mig att åberopa följande af chefen för sjömätningarne å Wenern afgifna yttrande i ämnet,

"Såsom befälhafvare för de nådigst anbefallde, sedan år 1844 fortsatte, sjömätningarne å Wenern, har det icke kunnat undfalla min uppmärksamhet, burusom, genom åtskillige segelleders upptagande och förbättrande jemte hamnars betryggande, segelfarten å denna sjö skulle komma uti åtnjutande af stora och viktiga fördelar.

Redan år 1844, då mätningar utfördes uti den på norra sidan af Kållandsö belägna så kallade Stora Ekens skärgård, erfor jag huru, genom de långt utanför densamma belägne många grund och låga öfvervattens klippor, hvilka sednare vid högt vatten bilda lika många högst farliga grund, afvensom i följd af denna ögrupps splittrade natur, segelfarten genom densamma är förenad med sådana vidrigheter och ofta blottställd för sådana vådor, mot hvilka den bästa uppmärksamhet stundom icke kan skydda sig. Särdeles vår- och höstmånaderne är denna segelled högst vanskelig, helst brottsjöarne under dessa årstiders stormar vanligen bruka borttaga de, i och för angöringen, å de låga klipporna uppsatte högst nödige känningsmärken.

Söder om Stora Eken, genom den inre skärgården och det så kallade Strömsundet finnes visserligen en bättre segelled, men denna kan begagnas endast då vattenhöjden i sjön är särdeles hög.

Ofvan anförde förhållanden ledde min tanka på huru en segelleds upptagande genom ~~det~~ sund, som söder om Kållandsö skiljer denna ö från fasta landet och hvilket på östra sidan kallas Ulleredssund och på vestra Jerna eller Jarlahus, skulle för de fartyg, hvilka nu måste begagna Ekens segelled, uti flera afscenden blifva fördelaktig.

Det är alltid omöjligt att på förhand uppgifva alla de fördelar, dylika arbeten kunna medföra. Hvad det ifrågavarande eller en segelleds upptagande genom Ulleredssund beträffar, så torde jag här vördsamt få tillkännagifva mina tankar.

1:o Skulle alla ångfartyg, hvilka begagnas för farten emellan Sjötorp och Wenersborg och de seglande fartyg, hvilka, kommande antingen söder om

Thorsö förbi Mariestad eller genom Bromö sund, nu begagna stora Ekens segelled, hvaröfver man ofta med skäl beklagat sig, i stället genom den föreslagna segelleden vinna en beqväm genomfart. Vägens längd genom den ena och andra af dessa segelleder är dock densamma.

2:o Skulle derjemte farten emellan Lidköping och Wenersborg, förkortas minst två mil.

3:o Skulle, om nödige smärre fyrar blifva anbringade vid segelledens mynningar, segelfarten i allmänhet, särdeles under kryssningar uti Dahlbosjön, med det genom så många timade olyckor allt för väl bekanta, men alltid lika hotande Hinnarefvet, erhålla ett välsignelserikt och af behofvet högt påkalladt skydd, en hamn under en stormig höstnatt, då fartyget sprungit läck eller gjort haveri uti dess tackling, befinner sig i lägervall m. m.

4:o Bör man med visshet kunna antaga att den föreslagna segelleden skall blifva lifvande för och tillskynda många fördelar åt den landsort, hvilken å flera punkter erhåller en direkt beröring med de fartyg, som begagna densamma. Ångfartygen böra alltid finna en uträkning i att begagna denna nya kommunikation, hvarigenom de kunna, framför Ekens skärgård, här påräkna ett större antal passagerare, mera fragtgods, och kunna troligen här med större fördel fylla sina vedbehof. Den plats ångfartygen för närvarande anlöpa uti Ekens skärgård är ock i flera afseenden mindre fördelaktig för desamma. Carlstad den 18 Augusti 1847.

Emil Warberg."

och har jemväl öfverste-löjtnanten och riddaren Ericsson, vitsordande företags stora gagnelighet, tillstyrkt anslag af allmänna medel till dess utförande.

Vattenhöjden i den vik af Wenern, vid hvilken staden Mariestad är belägen, har sällan varit tillräcklig för vanliga handelsfartyg, och derföre hafva så stor kostnad och risk ofta varit förenade vid spannmåls och andra produkters transporterande till fartygen, hvilka måst läggas för ankar på lös botteu långt ut på redde, der de varit utsatte för starka vindar, att den liflighet i afsättningen och handeln i allmänhet, hvartill stadens i öfrigt gysamma läge och kringliggande orts bördighet eljest borde föranleda, icke kunnat uppstå. Åtskillige af stadens invånare hafva derföre låtit, efter förutgångna undersökningar, uppgöra plan och kostnadsförslag till en hamnbyggnad derstädes samt förbundit sig tillskjuta en fjerdedel af kostnadssumman 46,520 R:dr banko, mot vilkor, att beloppet framdeles singe godtgöras med inflytande hamnafgifter

och att utaf allmänna medel kunde erhållas återstoden såsom anslag utan återbetalningsskyldighet, derom de ock gjort underdånig ansökning.

Likaledes har förslag blifvit uppgjort till en hamnbyggnad vid Hjo, som beräknats kosta 67,756 R:dr 38 sk. 5 r:st banko, hvaraf några bland stadens och ortens invånare erbjudit sig förskjuta $\frac{1}{4}$ mot rättighet att, efter fastställd taxa, uppbära hamn-afgifter af dem, som komme att begagna hamnen. Denna vore icke blott af stor nytta för nästan hela östra delen af Skaraborgs län samt särdeles Hjo stad och dess närmaste omgifning med långgrunda och för sjön öppna stränder, utan är dessutom lögst behöflig för sjöfarande å Wätern, vid hvilken icke finnes någon egentlig hamn, mer än vid Motala och Jönköping, som ligga nästan vid hvar sin ända af denna långa och ovanligt stormiga sjö.

För att bereda arbetsförtjenst inom den del af Leckö fögderi, som år 1846 led af missväxt, ifrågasattes bland annat aftappning af Sevamossen, tillhörig Bärebergs by och innehållande en areal af 829 tunnland, 8 kappland. Detta arbete, hvartill direktör Johnson uppgjort förslag, deri kostnaden beräknats till 5,495 R:dr 6 sk. banko, har dock ej kunnat ens anmälans till understöd af allmänna medel, emedan delägarne, äfven om sådant understöd tagits i beräkning, ej kunnat om verkställigheten åsämjas, särdeles som Bärebergs by varit under laga skifte; men efter alla anledningar skall förslaget förr eller sednare tillvinna sig mera uppmärksamhet och röna en önskvärd framgång.

Förberedande åtgärder hafva jemväl blifvit vidtagne för aftappning af betydliga mossar och kärr tillhörige Kathrinebergs kungsgård samt hemmanen Tobäcken och Perstorp i Wadsbo och Karleby by i Wartofta härad; men som sökt understöd dertill af allmänna medel icke blifvit beviljadt, hafva dessa företag icke eller kommit till verkställighet.

§ 2.

Invånarne.

Enligt förra berättelsen utgjordes folkmängden år 1842 af

Manspersoner	Qvinpersoner	Summa	deraf skattfrie	Betalande
86,660.	92,186.	178,846.	82,699.	96,147.

Men, enligt påföljde fem årens mantalslängder utgjordes den af

År	Manspersoner	Qvinspersoner	Summa	deraf skattfrie	Betalande
1843	87,763	93,025	180,788	83,803	96,985
1844	88,511	93,631	182,142	83,974	98,168
1845	89,249	94,830	184,079	84,753	99,326
1846	90,879	96,252	187,131	86,161	100,970
1847	92,118	97,557	189,675	86,168	103,507
Af sistnämnde antal voro boende i					
Mariestads stad	302	989	1,791	646	1,145
Lidköpings d:o	1,000	1,258	2,258	884	1,374
Skara d:o	737	929	1,666	647	1,019
Sköfde d:o	324	443	767	264	503
Hjo d:o	320	394	714	235	479
Falköpings d:o	293	343	636	218	418
Wadsbo fögderi	23,220	24,841	48,061	22,444	25,617
Höjentorps d:o	14,748	15,448	30,196	13,823	16,373
Wartofta d:o	14,096	14,846	28,942	12,513	16,429
Skara d:o	16,107	16,944	33,051	15,385	17,666
Leckö d:o	20,471	21,122	41,593	19,109	22,484

Folknumerären, som uppgick år 1837 till 170,917, år 1842 till 178,846 och år 1847 till 189,675, har således fortfarande ökats under förstberörde qvinquennium med 7,929 och under sistnämnde med 10,829, af hvilka sednare belöpa sig på

- a) Städerna 2,038.
Landsorten 8,791.
- b) Mankön 5,458.
Qvinkön 5,371.
- c) skattfrie 3,469.
betalande 7,360.

Fördelad på fem år uppgår denna folktillökning, hvilken mot vanligheten varit starkare bland man- än qvinno-könet, per år till 2,166.

Tillökningen har fortfarande varit proportionaliter störst inom arbetsklassen, i följd af ett tilltagande begär hos de tjenande att afskudda sig husbondeväldet, samt obetänksamt ingående af giftermål, utan beräkning af möjligheten att kunna sjelfve försörja sig och fullgöra familjelifvets fordringar i afseende på deras barns uppfostran, hvilken ock af dylika hjonelag ganska ofta vårdslösas och måste öfvertagas af kommunerne.

För öfrigt äro en fortfarande fred, förskoning från härjande farsoter, samt ökade odlingar och näringstillfällen naturliga orsaker till folkökningen.

Länets invånare äro i allmänhet laglydige samt fredlige och arbetssamme, men lynnet är såsom vanligt ej lika hos skogs- och slätt-boen. Den förre, med mera omvexlande föremål för sin verksamhet, är i allmänhet liflig och mycket idog samt sträfvande efter en viss fullkomlighet i bostad, husgeråd och kläder, någon gång gränsande till öfverdrift; hvaremot den sednare, egnande sig nästan uteslutande åt jordbruksarbetet, som vissa tider på året fordrar stark ansträngning, samt merendels försedd med en trång och obeqväm bostad, är mindre liflig. Förhållandet har dock på sednare åren varit mycket olika mot närmaste tiden efter 1826 och 1830 årens missväxter, då slättboens lynne, i följd af skuldsättning och nöd, öfvergick från tröghet till nedslagenhet.

Temligen goda skördar och spanmålsuppköp till höga priser för andra orters behof och derigenom ökad rörelsekapital hafva försatt länets jordbrukare i allmänhet i en förbättrad ekonomisk ställning.

För ungdomens bildning finnas ett gymnasium, en högre lärdoms-skola samt en apologist-skola i Skara, en högre apologist-skola i Mariestad, en stads-skola i Lidköping, pedagogier i Sköfde, Hjo och Falköping, samt skolor efter Lankaster-metoden i Skara, Mariestad och Lidköping, af hvilka de två sist-nämnda årligen erhålla af Eders Kongl. Maj:t 100 R:dr banko hvardera till lärares aflöning.

Mariestads förut varande lägre lärdoms-skola har, enligt Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 14 April 1846, blifvit förändrad till högre apologist-skola, hufvudsakligen i likhet med den i Wenersborg förut inrättade, och har behofvet och gagnet af denna förändring bäst blifvit ådagalagde derigenom, att, då samma skola förut bevistats af endast circa 20 lärjungar, antalet af dem ökats 1846 års höst-termin till 43, 1847 års vårtermin till 51 och sist-nämnde års höst-termin till 64. Undervisningen derstädes bestrides nu af

rektor, två kolleger, en dupplikant samt lärare i gymnastik och teckning, hvilka tre sistnämnde af allmänna medel åtnjuta 120 R:dr hvardera i årligt arvode. Dessa lärare blifva ock otvifvelaktigt för skolan erforderlige äfven framgent och torde derföre böra på riks-staten uppföras. Skolans lokal är nu mera allt för otillräcklig, hvarfore en ny måste anskaffas; och har Öfver-Intendents-Embeteet dertill uppgjort kostnadsförslag, slutande sig på 8,818 R:dr 16 sk. banko, oberäknadt gårdstomts anskaffande och åtskillig inredning m. m.

Utom nämnde sko:or finnas i de flesta församlingar inom länet dels fasta och dels ambulatoriska folkskolor, inrättade i öfverensstämmelse med Eders Kongl. Maj:ts nådiga stadga om folkundervisningen i riket af den 18 Juni 1842. I några få församlingar hafva särskilda hinder mött för dylika skolors inrättande inom föreskrifven tid, men sådane anstalter äro redan vidtagne, att man kan hoppas det folkskolorna äfven inom dessa, der barnaundervisningen emedlertid besörjes i hittills vanlig ordning, blifva snart behörigen ordnade. Från det i Skara år 1843 inrättade seminarium för folkskolelärare hade redan i Juli månad 1847 blifvit utexaminerade 150 Elever.

Med den af framlidne Professorn P. Härnqvist stiftade veterinär-inrättning i Skara är förhållandet nästan detsamma, som då förra berättelsen afgafs. Direktionen har väl den 4 September 1845 afgifvit underdånigt förslag till en syftesenlig reglering i vissa delar af denna inrättning, men derjemte underdånigst förklarar, att någon tillfyllestgörande reglering ej vore att hoppas, så länge det förhållande fortfore, att sjelfve föreståndaren vore större delen af året skiljd från inrättningen. Under de sednare åren har dock föreståndaren åtminstone några gånger hvarje år längre eller kortare tid uppehållit sig vid inrättningen; och har utsigten för denna att återförvärfva sitt till en del sjunkna anseende både såsom läro- och kuranstalt blifvit bättre, sedan numera till andre lärare utnämnts en person, som är känd för så väl theoretisk som praktisk skicklighet. Elevernas antal har ofta ej varit högre än 7 eller blott så många, som fått begagna friplatser. Såsom sjukvårdsanstalt har inrättningen visat mera verksamhet, dels genom mottagande af sjuka djur och dels medelst råd och föreskrifter, som derifrån blifvit meddelade.

Till undervisningsverk af erkänd nytta både för orten och landet i allmänhet räknas med skäl landbruks-institutet på Degeberg, hvarest, utom mycket annat, inläres allt hvad som rör jordbruket, äfvensom skogshushållningen, trädgårdsskötseln och veterinär-vetenskapen. Tilloppet af sökande till friplatser derstädes är särdeles stort. Till 19 friplatser för rättare-läringar voro år 1847 icke mindre än 94 sökande. Detta, samtidigt med tillkomsten af landt-

bruks-skolor uti andra delar af riket, antyder hvilken stor uppmärksamhet detta institut tillvunnit sig och att nyttan af en grundligare och allvarligare bearbetning utaf jordbruks- och öfrige landtmanna-näringsarne nu mera blifvit insedd. Att den egentliga väckelsen härtill i denna ort utgått från institutet på Degeberg kan icke bestridas. De välgörande följderna deraf hafva ock redan börjat visa sig. Antalet af dem, som begagnat denna läro-anstalt, har i allmänhet varit 12 elever och 24 rättare-lärningar och tillsammans under de fem sednare åren 52 elever och 72 rättare-lärningar. På sednare tiden har hvar och en af desse, för att vinna större insigt och erfarenhet, i allmänhet begagnat undervisningen i två år, hvilket förut hört till undantagen. Om för-måuliga platser hafva de utexaminerade icke varit i förlägenhet. Rättarelärningarne få vanligen 133 R:dr 16 sk. banko i årlig lön, 6 R:dr 32 sk. i städja, fritt vivre samt respenningar. Flere af eleverne hafva tillträdtt särdeles lönande inspektorsbefattningar och andra åter hafva på egne eller arrenderade egendomar tillämpat hvad de lärt och såmedelst icke allenast sjelfve dragit fördel deraf, utan ock gifvit foljdrika exempel åt andra landtbrukare.

Bland välgörenhetsinrättningar torde böra nämnas:

1:o Hans Kongl. Höghet Prins GUSTAFS förening för vård af värnlösa och vanvårdade barn inom Skaraborgs län, för hvilken reglemente uppgjordes vid ett af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande den 24 November 1845 hållet sammanträde. Såsom nyligen stiftad har denna inrättning ännu ej lemnat något egentligt resultat, men man har dock anledning att hoppas det bästa, särdeles om föreningens medlemmar, hvar i sin ort, till förbättring af det goda verk, som genom sammanskotten är förberedt, äfven lemna en välvillig uppmärksamhet åt vården och uppfostran af de i deras grannskap befintliga barn. Sex gossar och två flickor äro af föreningen till vård upptagne samt utackorderade till lämpliga personer mot en årlig ersättning af högst 33 R:dr 16 sk. och minst 16 R:dr 32 sk. banko för hvarje. Föreningens kassa-behållning har tillkommit genom:

a) Eders Kongl. Maj:ts nådiga gåfva	400: — —
b) Enskilda bidrag	994: 35. 11.
c) Länets till inrättningen öfverlåtna f. d. arbetshusfond	4,465: 44. 7.
d) besparade räntor	236: 37. 8.

Summa banko 6,094: 22. 2.

2:o Länets allmänna sparbank, hvarför Eders Kongl. Maj:t den 25 November 1847 i nåder fastställt reglemente. Med en grundfond af 2,152 R:dr 16 sk.

banko, hvartill Eders Kongl. Maj:t i nåder lemnat 266 R:dr 32 sk., öppnades denna sparbank den 15 Maj 1847. Sedermera äro bildade 44 afdelningskomitéer, genom hvilka insättningar och uttagningar ombesörjas; och hafva circa 900 personer insatt ett belopp af 13,363 R:dr 29 sk., deraf dock 689 R:dr 17 sk. redan uttagits. Det viktigaste hinder för insättningssummas hastigare tillväxt torde vara att finna i det förhållandet, att denna sparbank gifver blott något öfver fyra procents ränta, under det öfrige sparbanker i länet gifva fem procent och deröfver, samt att man förbiser det något större eller mindre ränta i en sparbank icke är så mycket hufvudsak som penniungarnes besparing och säker vård af dem åt mindre affärsvane personer.

3:o Mariestads sparbank, stiftad år 1821, har en enskild fond, uppgående till 4,417 R:dr 22 sk. 11 r:st. Der äro insatte 98,285 R:dr 22 sk. 7 r:st på 1,423 kontriböcker. Under år 1847 uttogos 305 nya sparbanksböcker och ökades bankens rörelsekapital med 17,979 R:dr 19 sk. 10 r:st banko, hvilket vittnar om denna inrättnings gagn och det stora förtroende den tillunnit sig.

4:o Lidköpings sparbank, hvilken, öppnad år 1834, hade vid 1847 års slut en egen fond på 955 R:dr 46 sk. 6 r:st; och voro der då innestående 13,083 R:dr 47 sk. 4 r:st på 320 sparbanksböcker.

Dessutom finnes en så kallad nykterhets-sparbank i Skara, hvilken hålles öppen endast för nykterhetsföreningens medlemmar, samt enskilda sparbanksinrättningar för arbetarne vid Bromö glasbruk och Carlsfors Alunbruk.

Fattigförsörjningen är inom vissa församlingar mycket betungande, särdeles inom dem, der de nu reglerade kronoparkerne äro belägne, emedan den mängd af intäkter, som förr upplätos å dem till nybyggare, varit allt för inskränkte för att kunna lemna innehafvarne något hufvudsakligt bidrag till deras familjers försörjning. Lättheten att få upplåtelse af byggnadsplats jemte ett stycke jord på kronoparks område förledde mängen att begagna sig deraf, utan att förut betänka svårigheten att uppodla och bringa till fruktbarhet de oftast små, oländiga och magra trakter, som de fingo åt sig upplåtne, samt saknaden af dagsverksförtjenst på från hemmet ej allt för aflägsne ställen. Desse intägsbafvare med sina ej sällan stora familjer hafva, sedan arbetskraften, i följd af ansträngningar och nöd, tidigt aftagit, efter hand fallit fattigvården till last; men efter skogsregleringarne hafva en mängd intäkter blifvit utlagde och i samma mån det ytterligare sker är anledning hoppas, att ifrågavarande församlingars utgifter för fattigvården skola småningom minskas. Inom de flesta samhällen är fattigvården nu ordnad i öfverensstämmelse med Eders Kongl. Maj:ts nådiga förordning af den 25 Maj 1847.

I afseende på sedligheten får jag underdänigst anmäla att fylleriets väl är i betydligt aftagande, men att många våldsamheter äfven på sednare åren varit följder af denna last, äfvensom att stölder fortfarande visa sig merendels vara föranledda af lättja samt dess följeslagare brist och liknöjdhet för framtiden.

Af de vid länshäktet förde journaler inhemtas, att der varit förvarade:

År	Ransakningsfångar.						Straff-fångar för undergående af						Lösdrifvare eller försvarslöse.	Transportfångar.	Bysatte.	Barn, som åtföljt sina mödrar.	Summa i läns-häktet förvarade personer.			
	För hvarjehanda grofva brott.		För stöld.		För andra förbrytelser.		Spö eller ris.		Fängelse vid vatten och bröd.		Enkelt fängelse.									
	Man-kön.	Qvin-kön.	Man-kön.	Qvin-kön.	Man-kön.	Qvin-kön.	Man-kön.	Qvin-kön.	Man-kön.	Qvin-kön.	Man-kön.	Qvin-kön.								
1843....	27	4	76	5	19	2	17	1	362	55	262	54	310	49	202	1	8	—	10	1,464
1844....	30	3	64	6	26	—	17	3	368	26	311	68	293	60	185	2	12	—	20	1,494
1845....	18	6	80	18	16	4	2	1	339	30	213	66	170	38	290	10	9	—	18	1,328
1846....	15	3	139	20	28	—	9	—	402	15	218	38	219	43	222	3	3	—	35	1,412
1847....	9	1	124	20	15	1	12	—	330	33	225	54	191	31	240	4	2	—	20	1,312
Summa	99	17	483	69	104	7	57	5	1,801	159	1,229	280	1,183	221	1,139	20	34	—	103	7,010

Då sammanräknade fångantalet för näst förutgångne qvinquennium ej uppgick till mer än 5,167, synes det således som moraliteten inom länet vore i aftagande, men under det sednare qvinquennium hafva färre än under det förra varit häktade för brott af gröfre art.

Det ökade antalet har alltså bestått af bötesdömde, försvarslöse och transportfångar.

Berättelse öfver Skaraborgs Län för åren 1843—1847.

Kansliets passjournaler utvisa att, bland andra pass, blifvit utfärdade:

År	För personer, som afgått till andra län, för att söka arbetsförtjenst.	För försvarslöse.
1843	403	288
1844	336	217
1845	238	278
1846	60	245
1847	234	164
Summa	1,271	1,192

§ 3.

Näringarne.

Jordbruket, den ojemförligt viktigaste näringsgrenen, är i märkbar tillväxt och särdeles på slättbyggheten af det omfång att det gifver landtmannen och hans arbetsfolk full sysselsättning under större delen af året; och ökas år från år omtanken på dess förbättring, dertill allmogen nu har god föresyn vid nästan alla större egendomar. Förbättrad åkerbruksredskap och ändamålsenligt vaxelbruk begagnas på de flesta af desse, äfvensom på många bondgårdar, men på den stora slättbyggheten fortfar allmogen ännu till en del med det gamla brukningssättet eller åkerjordens indelning i dels hemjord, som gödolas och skötes temligen omsorgsfullt och merendels är fördelad i två gårdar, af hvilka det ena besås och det andra trädes, dels ock så kallad hafrejord, hvilken, i den mån det anses löna mödan, årligen besås med hafre, utan gödning eller omvexling med andra säden, än mindre foderväxter, till dess nästan all fruktbarhet upphör, hvarefter den får längre tid ligga i linda och begagnas såsom betesmark. Inom de byelag, som undergått laga skiften, har man dock mera allmänt infört ett bättre brukningsätt med odling af foderväxter, hvartill de understöd därför, som, på grund af Kongl. brefvet af den 16 Maj 1827, blifvit af allmänna medel lemnade, onekligen i betydlig mån bidragit. I skogsbyggheten brukas jorden gemenligen mycket bättre än på slättbyggheten, så att afkastningen i förhållande till utsädet vanligen är större på den förre än på den sednare, hvilken dock har i allmänhet vida bättre jordmän.

Skiftesförrättningarne, hvilka verka fördelaktigt på jordbruket, men medföra särdeles dryga kostnader för slättboen, som till högt uppdrifvet pris och på aflägsna orter måste köpa alla materialier till byggnader och ökade stängsträckor, hafva fortgått på följande sätt:

År	Laga skiftesförrättningar- narnes antal.	Å förmed- ladt mantal.	Qvarboende delägare.	Utflyttande delägare.	Ågolotter- nes antal.	Uppmätte och delade tunnland jord.
1843	73	130½	182	179	967	23,595
1844	64	130½	196	286	815	63,884
1845	78	134	242	396	1,542	38,999
1846	59	68½	135	167	640	21,226
1847	86	121½	222	350	1,367	36,765
Summa	360	584½	977	1,378	5,301	184,466

Af allmänna medel hafva, enligt Kongl. brefven af den 4 och 16 Maj 1827 till skiftesdelägare blifvit utbetalde:

År	Utflyttningshjelp.			Belöning för införande af cirkulationsbruk med foderväxter.			Summa.		
1843	5,573	23	11	4,104	27	6	9,678	3	5
1844	9,963	28	5	—	—	—	9,963	28	5
1845	10,020	29	7	—	—	—	10,020	29	7
1846	10,191	33	7	6,242	44	5	16,434	30	—
1847	13,615	47	4	3,690	22	11	17,306	22	3
Summa	49,365	18	10	14,037	46	10	63,403	17	8

Af desse uppgifter, jemförde med förra berättelsen, synes, att skiftena till så väl antal som omfång varit vida större under sednare, än förra qvinqueennium och att jordbruksförbättringar å skifteslotterne i ännu större proportion ägt rum.

Förhållandet emellan hemmantalet samt de olika sädes-slagen och medelafkastningen har, enligt inkomne uppgifter, under sednare fem. åren varit ungefärligen följande:

Fögenderi	Förmed- ladt hem- mantal.	U t s ä d e.							Medelafkastning efter afdrag af utsädet.						
		Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Bland- korn.	Ärter.	Potates.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Bland- korn.	Ärter.	Potates.
Wadsbo	991 $\frac{5}{10}$	1,476 $\frac{1}{4}$	11,245 $\frac{1}{2}$	493 $\frac{1}{2}$	14,556	7,872	984 $\frac{1}{4}$	7,428	8,857 $\frac{1}{2}$	66,081	2,459 $\frac{1}{4}$	71,986	39,360	3,937 $\frac{1}{2}$	44,568
Höjentorps ...	891 $\frac{1}{2}$	545 $\frac{1}{2}$	5,641	728 $\frac{1}{2}$	9,911	1,428	639	8,770	2,650	25,056	2,430	37,505	5,459	2,839	64,835
Wartofta	846 $\frac{7}{32}$	112	4,867	1,164	16,580	522	198	10,331	548	21,800	5,364	41,870	1,723	688	54,448
Skara	937 $\frac{3}{4}$	529	5,232	2,539	22,300	3,362	1,002 $\frac{3}{4}$	8,130	2,735	31,272	10,156	66,940	10,086	4,012	48,770
Leckö	1,033 $\frac{11}{20}$	1,234	4,496	4,800	27,674	7,438	1,960	9,001	6,662	23,478	18,947	76,073	24,757	9,189	54,814
Summa årligen	4,699 $\frac{127}{160}$	3,896 $\frac{1}{2}$	31,481 $\frac{1}{2}$	9,725 $\frac{1}{2}$	91,021	20,622	4,784	43,660	21,452 $\frac{1}{2}$	167,687	39,356 $\frac{1}{4}$	294,374	81,385	20,665 $\frac{1}{2}$	267,435
Stad	Tunnland, åker och äng, hvar- af större delen är odlad.														
Mariestad	605	15	85	10	100	40	10	100	75	510	50	400	200	50	800
Lidköping	874	6	60	25	345	27	1	59 $\frac{1}{2}$	33	600	150	1,380	81	8	476
Skara	1,226	20	100	20	340	50	10	40	140	800	100	1,700	300	50	240
Sköfde	871 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{4}$	82	1 $\frac{1}{8}$	144 $\frac{1}{2}$	10 $\frac{3}{4}$	16 $\frac{3}{16}$	233 $\frac{1}{4}$	7 $\frac{1}{2}$	328	1 $\frac{7}{16}$	433 $\frac{1}{2}$	53 $\frac{3}{4}$	178 $\frac{1}{16}$	1,636 $\frac{1}{4}$
Hjo	858	10	152	3	304	25 $\frac{1}{2}$	20 $\frac{1}{8}$	303	40	760	12	912	76	60 $\frac{3}{8}$	2,121
Fahlköping ...	1,274	1	40 $\frac{1}{4}$	79	335	82	10	79	4	129	319	1,005	324	40	474
Summa årligen	5,708 $\frac{1}{2}$	53 $\frac{1}{4}$	439 $\frac{1}{2}$	137 $\frac{1}{16}$	1,568 $\frac{1}{2}$	235 $\frac{1}{2}$	67 $\frac{5}{16}$	815 $\frac{1}{2}$	299 $\frac{1}{2}$	3,127	631 $\frac{7}{16}$	5,830 $\frac{1}{2}$	1,034 $\frac{1}{4}$	386 $\frac{1}{16}$	5,747 $\frac{1}{4}$

Denna tabell är upprättad, enligt inkomne uppgifter, men graden af deras otillförlitlighet kan bäst bedömmas deraf att afkastningen af Fahlköpings bördiga stadsjord ej är beräknad högre än till 5:te kornet af hvete, något öfver 4:de dito af råg, 5:te dito af korn, ej fullt 5:te dito af blandkorn, 4:de dito af hafre, 5:te dito af ärter och 7:de dito af potates, utan afdrag af utsädet. En sådan afkastning skulle ingalunda betäcka ens räntan på det belopp, hvarmed stadsjorden i allmänhet betalas, än mindre derjemte de dryga kostnaderna för dennas gödning och brukning m. m.

Då man känner den allmänna benägenheten att lemna låga uppgifter på inkomsterne af så väl jord som rörelse, emedan det af mängden befaras att allmänna utskylderna derfor eljest kunde blifva ökade, och allmogen sällan vet huru mycket den sår eller får i afkastning, säger det sig sjelft att tillförlitlige uppgifter i detta hänseende icke, under närvarande förhållanden, kunna erhållas, men ett kort öfverslag torde vara nog för att visa det både utsädet och afkastningen äro allt för lågt upptagne.

Enligt tabellen utgör afkastningen, efter afdrag af utsädet, för hela länet hvete 21,752 tunnor, råg 170,814 tunnor, korn 39,987½ tunnor, ärter 21,052 tunnor eller tillsammans 253,605 tunnor så kallad strid säd. Dertill komma 82,419½ tunnor blandsäd och 300,204 tunnor hafre, så att sammanlagda beloppet af alla sädesslag blifver 636,229½ tunnor. Då nu i länet finnas 189,675 personer och, efter två tunnor för hvarje, till deras brödföda åtgå 379,350 tunnor, återstå blott 256,879½ tunnor för andra behof och afsalu.

Ett högst betydligt quantum spannmål åtgår för bränvinsbränningen, och huru sparsam spannmålsutfodringen till kreaturen är, åtgår dertill inom hela länet en ej ringa quantitet.

När dertill kommer att länets invånare hufvudsakligen genom försäljning af spannmål måste bereda sig tillgångar dels för inköp af sill, salt, kaffe, socker och andra specierier, samt bomullsgarn och tyger, kläde m. m., hvartill åtgå flere hundra tusen riksdaler, dels ock för liqvid af räntor på in-teckningar och andra skulder, kronoutskylder etc., synes klart, att den uppgifna spannmålsproduktionen måste i verkligheten utgöra nästan dubbelt så mycket, som det uppgifna beloppet.

Årsväxten, hvilken ofta samma år varit mycket olika på särskilda trakter, har inom länet i allmänhet varit af nedannämnde beskaffenhet:

År.	Hvete.	Råg.	Korn.	Ärter och annat trindsäde.	Hafre och Blandsäd.	Potates.	Höskörden.
1843	Öfver medelmåttan.	God.	Under medelmåttan.	Mindre god.	Under medelmåttan.	Medelmåttig.	Klen.
1844	Svag.	Medelmåttig.	Öfver medelmåttan.	Medelmåttig.	God.	Dito.	Temligen ymnig, men skadad under bergningen.
1845	Medelmåttig.	Dito.	Mindre god.	Knappt medelmåttig.	Svag.	Något under medelmåttan samt skadad af röta.	Fullgod.
1846	Dito.	Dito.	Under medelmåttan.	Något öfver medelmåttan.	Under medelmåttan.	Dito.	Något under medelmåttan.
1847	Temligen god.	Dito.	Något öfver medelmåttan.	Fullt medelmåttig.	Medelmåttig.	Dito.	God.

Med afseende härå, äfvensom och kanske mer å förhållandena å andra orter, hafva följande markegångspris blifvit af länets deputerade bestämda i banko R:dr sk. r:st.

År	1 tunna Hvete.	1 tunna Råg.	1 tunna Korn.	1 tunna Hafre.	1 tunna Ärter.	1 L ^Ö Smör.	1 L ^Ö Ost.	1 vinterlass Hö å 40 L ^Ö	1 årligt dagsverke.
1843	9 24 —	7 16 —	6 — —	4 — —	7 32 —	5 — —	2 24 —	13 16 —	18 —
1844	10 — —	5 10 8	3 24 —	2 — —	6 32 —	5 — —	2 24 —	6 32 —	18 —
1845	12 — —	9 — —	6 24 —	3 40 —	9 — —	5 — —	2 24 —	6 32 —	16 —
1846	13 16 —	10 16 —	9 — —	5 — —	9 32 —	5 — —	2 24 —	10 — —	18 —
1847	13 16 —	9 16 —	7 16 —	3 40 —	9 16 —	5 36 —	2 24 —	9 — —	18 8
Summa	58 8 —	41 10 8	32 16 —	18 32 —	42 16 —	25 36 —	12 24 —	45 32 —	1 40 8
i följd hvaraf medium af desse fem årens markegångspris utgör.	11 30 5	8 10 9	6 22 5	3 35 2	8 22 5	5 7 2	2 24 —	9 6 5	17 9

I de satta prisen har dock Eders Kongl. Majts och Rikets Kammar-Collegium nästan ärligen till en del stadgat förhöjning för dem, som sådant genom besvär påyrkat.

Ladugårdsskötseln, som står i närmaste sammanhang med sjelfva jordbruket, är ännu i allmänhet inom länet ofullständig och på en del orter särdeles af allmogen nästan vårdslösad; dock synes större omsorg deråt egnats de sednare åren än förut, säkerligen i följd af nitiske och skicklige jordbrukares föredömen och uppmaningar.

För att åstadkomma förbättring af kreatursracen har anslag af staten beviljats till ett stamholländeri på Halla egendom i Skånings härad; och hafva under sistlidet år ditkommit 2 tjurar och 20 qvigor af Engelska Aijrshire-racen. Om dennas företräde och lämplighet för orten kan något säkert omöde ej ännu fattas, helst kreatur, förflyttade från ett till annat långt ifrån det förra beläget ställe, vanligtvis trifvas mindre väl första året, i följd af ovana vid det olika klimatet och fodret m. m. Någon särdeles sjuklighet bland förenämnde kreatur har dock icke visat sig.

Schäferierne äro i aftagande, i afseende på så väl fårens mängd som deras dyrbarhet, hvartill såsom orsak uppgifvits, att de ädlare får-racerne äro ömtåligare och stå i för högt inköpspris i förhållande till afkastningen af dem eller ullpriset.

Hästaffveln deremot fortfar att vara temligen god och befordras genom de på flere ställen i länet stationerade squadronhingstar samt de beskällare, som ärligen hitskickas från Strömsholms stuteri. En mängd hästar uppköpas ärligen af personer från andra län, särdeles vid den remoutmarknad, som i September månad hålles i Sköfde; och har i följd deraf priset på vackra hästar blifvit högt uppdrifvet.

Svinkreatur uppfödas i mängd inom vissa delar af länet, särdeles vid större brännerier, der dranktillgången gifver tillfälle dertill. Fläsket säljes merendels till uppköpare i orten, hvilka sedermera afyttra det partivis uti Örebro och Stockholm.

För att främja fällningen af rofdjur och såmedelst minska de förluster desse ärligen tillskynda landtmännen, ingingo länets invånare den 9 Mars 1842 en af Eders Kongl. Majt den 8 Augusti samma år i nåder fastställd förening om erläggande af högre belöningar för rofdjurs dödande och inrättande af minst en vargrop inom hvarje härad, till hvilket sednare kostnaden utgått af länets jagtkassa. Ändamålet dermed synes ock småningom vinnas, emedan under sednare qvinquennium dödats 31 vargar samt 596 gamla räfvar

och 494 räfungar mer än under det föregående, ehuru ingen anledning är för handen att antalet af dessa skadedjur betydligt ökats.

Under sednare qvinqvennium hafva inom länet blifvit fälde nedannämnde antal rofdjur och följande belöningar därför utgått:

År	Vargar.	Vargungar.	Räfvar.	Räfungar.	Belöningarnes belopp.
1843	21	41	251	463	2,909
1844	25	47	311	443	3,355
1845	38	25	353	449	3,925
1846	33	34	370	623	4,384
1847	24	21	351	518	3,763
Summa	141	108	1,636	2,505	18,336

Skogstillgångarne i länet minskas årligen och i samma mån, som prisen på skogseffekter stegras, känner den enskilde ägaren sig frestad att anlita de förre till afsalu. Att freda afröjde skogstrakter till återväxt påtänkes sällan, och än mindre att så skogsfrön eller uppdraga plantor af löfträn annorstädes än i alleer och trädgårdar, otvifvelaktigt därför att frukterna deraf icke skördas förr än efter ett par mansåldrar. De, i följd af Eders Kongl. Maj:ts och rikets Kammar-Collegii circular utaf den 14 April 1824, till enskilde upplätne delar af de förut högst betydliga kronoskogarne i länet, äro i allmänhet redan sköflade, hvartill egentliga anledningen torde vara att finna i det stora afstånd, som på de flesta ställen äger rum emellan de upplätne skogstrakterne och de hemman, åt hvilka desse blifvit anvisade, och som förhindrat mängden af ägarne att freda sina lotter för återkan af andra, hvilka först afverkat hvad dem blifvit tillskiftadt och sedan tillgripit det grannarne sparat.

Kronans behållne parker, hvilka deremot vårdas väl och besås med skogsfrön i den mån afverkningen sker, äro följande:

1:o Kinneskogen, reglerad enligt Kongl. brefvet den 9 Februari 1827, har en areal af 4,044½ tunnland, hvaraf fullt en tredjedel, såsom varande före regleringen af skogseldar härjad, men sedermera med skogsfrön besädd, nu äger ung växtlig skog, och återstoden är beväxt af medelåldrig och jemn skog.

Denna

Denna park är under de sednare åren afmätt och nu under trakthygges indelning. Genom försäljning af brandskadade och utgallrade skogseffekter, har dess afkastning under sednare qvinqvennum per medium om året uppgått till 913 R:dr 25 sk. banko; hvarjemte den lemnat för skördadt hö och bete 168 R:dr 47 sk. 2 r:st eller tillsammans årligen 1,082 R:dr 24 sk. 2 r:st nämnde mynt.

2:o Varaskogen, utgörande 616½ tunnland, samt reglerad genom Kongl. brefvet af den 22 November 1826. Hälften af denna park var vid regleringen afbränd och skoglös, men har, efter besåning, numera en särdeles växtlig ungskog. Öfriga delen är beväxt med mogen skog och indelad till trakthuggning. Den har gifvit per medium i årlig afkastning

för skogseffekter	329: 32. 9.
» höskörd	5: 44. 6.
» bete	30: — —

Summa Banko R:dr 365: 29. 3.

3:o Stenåsen, reglerad, enligt Kongl. brefvet den 4 Februari 1829, har en areal af 539½ tunnland medelmåttig skog, är indelad till trakthuggning och har lemnat i årlig afkastning

för skogseffekter	507: 11. —
» höskörd	18: 38. 9.

Summa Banko R:dr 526: 1. 9.

4:o Rådaås, med en areal af 415½ tunnland, har, jemlikt Kongl. brefvet den 4 Februari 1829, blifvit reglerad. Den har högländ och bördig jordmon samt jemn och mogen skog, är indelad till trakthuggning och har i medeltal årligen afkastat

för sålde skogseffekter	1,028: 44. 2.
» höskörd	3: 5. 2.

Summa Banko R:dr 1,092: 1. 4.

5:o Furubacken, hvilken, innehållande 1,011½ tunnlands areal, är reglerad, enligt Kongl. brefvet den 4 Juli 1828, och indelad till trakthuggning och har medelåldrig, men trögväxt skog. Den har i medelafkastning lemnat

för skogseffekter	1,024: 18. 11.
» höskörd	9: 2. 9.

Summa Banko R:dr 1,033: 21. 8.

6:o Kungslena åsar, med en areal af 207½ tunnland, är reglerad, i följd af Kongl. brefvet den 27 Juni 1829, och indelad till trakthuggning. Skogen på denna park är medelåldrig och växtlig och har per medium årligen lemnat i afkastning 193 R:dr 39 sk. banko.

7:o Ledsjömo, reglerad genom Kongl. brefvet den 18 Juni 1828. Med 388½ tunnlands areal och till större delen beväxt med mogen skog, samt indelad till trakthuggning, har den i medeltal årligen afkastat 405 R:dr 7 sk. 1 rist banko.

8:o Sundsmarken, reglerad, enligt Kongl. brefvet af den 18 Juni 1828, och bestående af 450½ tunnland medelåldrig skog. Af denna park har medelafkastningen om året för skogseffekter varit 258 R:dr 1 sk. 5 rist banko.

9:o Tiveden, innehållande 1,000 tunnlands areal, har till större delen varit af äldre skogseldar ödelagd och därför ännu ej kunnat till trakthuggning indelas. Genom brandskadad skogs försäljning har per medium afkastningen deraf uppgått till 49 R:dr 36 sk. banko.

10:o Edsmären, hvars reglering blifvit verkställd, enligt Kongl. brefvet den 1 Mars 1834. Den har en areal af 2,124 tunnland och var vid regleringen nästan alldeles skoglös, men är nu i allmänhet beväxt med ung löfskog. Der finnes äfven en mängd äldre ekar. Trakthugges-indelning är der ännu ej skedd, ehuru de därför förberedande åtgärder ägt rum. Någon försäljning af skogseffekter derifrån har ej ännu kunnat ske.

11:o Klyftamoen, hvars reglering blifvit bestämd i Kongl. brefvet den 4 Juni 1828, innehåller 479½ tunnland, till större delen beväxt med ung skog, men genom regleringsbrefvet fredlyst till år 1848. Den är redan afmätt, för indelning till trakthygge.

12:o Mösseberg, med 1,000 tunnlands areal skoglös mark, hvaraf dock redan 200 tunnland äro besädd med skogsfrön. Denna park är reglerad, enligt Kongl. brefvet af den 20 Juli 1840.

Den ofvan beräknade årliga afkastningen tillsammans 5,006 R:dr 17 sk. 8 rist banko kan anses vara hemtad från 6,014 tunnland af kronoparkerne, emedan återstående arealen 6,259 tunnland är dels skoglös och dels på sednare tider besädd.

För öfrigt finnas under allmän vård följande allmänningar:

a) Gryten inom Wilske härad, innehållande en areal af 2,157 tunnland och reglerad genom Kongl. brefvet af den 6 October 1845. Den är för trakthygges indelning afmätt under år 1847, och skall äfven framgent stå under allmän vård för Wilske häradsboers räkning.

b) Mösseberg i Wilske härad, hvilken kommer att stå under enahanda vård, enligt Kongl. brefvet af den 6 October 1845. Den består af 855½ tunnland skoglös mark, som dock, så fort det medhinnes, blifver besädd med skogsfrö.

c) Stöpen i Wadsbo härad, med en areal af 2,514½ tunnland. I afseende på denna allmänning har redan år 1842 blifvit afgifvet underdånigt regleringsförslag, som beror på Eders Kongl. Maj:ts nådiga pröfning.

d) Stöpen inom Kåkind's Härad. Enligt en äldre karta skulle denna allmänning varit af 2,093½ tunnlands areal, men genom upplätne intägter är den betydligt förminskad. Ansökning om delning af densamma häradsboerne emellan gjordes för flere år sedan, men blef ej fullföljd. Allmänningen är skoglös och begagnas blott såsom betesmark för angränsande hemman.

e) Hökensås, hvilken har en areal af omkring 24,000 tunnland och är under reglering, i följd af Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 26 April 1846.

Vid afverkningen på kronoskogarne begagnas med stor fördel så kallade Nybysågar, hvarmed äfven åtskillige possessionater försett sig. Om aftrumningen mera allmänt verkställdes med såg skulle ej obetydlig skogsbesparing derigenom åstadkommas. Man har ock anledning att hoppas det exemplet småningom skall medverka dertill.

Jägeristaten utgöres af en öfver-jägmästare, två ordinarie och en extra öfverjägare, sexton underjägare och en tillsyningsman, hvarjemte finnas särskilde äldre skogsbetjente, som innehafva boställen dels på lifstid och dels på indragning när de allmänningar, som af dem bevakas, blifva reglerade eller mellan intressenterne delade.

På åtskillige ställen i länet finnas brännrotföressar, men de begagnas ännu blott på slättbyggden och äro ej af den betydelse att de på långt när kunna fylla ens ägarnes framtida behof.

Bränvinstillverkingen med små pannor eller husbehofsbränningen har på sednare åren blifvit mindre allmän, hvilket bevisas deraf, att bränvinspannornas antal i länet uppgick år 1828 till 12,516 med en kannerymd af 240,490; men år 1843 till 5,119 med 88,231 samt år 1847 till 3,979 med 69,231 kannors rymd. Afgifterne uppgingo detta oaktadt år 1843 till blott 31,315 R:dr 2 sk., men år 1847 till 33,334 R:dr 36 sk. 3 r:st banko, i anledning af den i Kongl. förordningen den 13 Juni 1845 stadgade förändring i grunderne för desse afgifter. Genom ångkraftens och nya methods användande vid bränvinsbränningen anser man dock att produktionsbeloppet och behållningen derpå blifva lika stora nu som förr, då pannerymden var vida större och skatten mindre.

§ 3.

Bergsrörelsen.

Inom länet finnes ingen grufva, men en masugn vid Igelbäcken och en dito vid Granviken i Udenäs församling af Wadsbo härad, samt följande jernbruk:

I Wadsbo härad

Skagersholm	med 2	härdar	och 1,941	Sk z	smide
Fredriksforss	» 3	»	» 1,278	»	»
Forssvik	» 4	»	» 1,854	»	»
Åboholm	» 2	»	» 1,016	»	»
Lagersforss	» 2	»	» 1,010	»	»
Ribbingsforss	» 2	»	» 1,514	»	»

I Kåkind's härad

Åreberg	» 2	»	» 750	»	»
---------	-----	---	-------	---	---

I Wartofta härad

Ryforss	» 2	»	» 900	»	»
Tidaholm	» 1	»	» 300	»	»
Annefors	» 1	»	» 300	»	»

hvaraf manufaktursmidet uppgår vid Forssvik till 196 Sk~~z~~, vid Åboholm till 88 Sk~~z~~, vid Ryforss till 500 Sk~~z~~ och vid Tidaholm till 250 Sk~~z~~. Äfven finnas vid Madängsholm en räck- och en spikhammare, vid Kjellebecken, Slättäng och Tunarp en kniphammare samt vid Gårhult eller Kjellefall och Sättersforss allt i Wartofta härad en koppar- och plåthammare, hvilka verk dock äro af föga betydenhet.

Alun tillverkas vid Carlsforss 942 tunnor

» Mölltorp	700	»
» Kafvelås	626	»
» Hönsäter	703	»

Aluntillverkningen var dock större för några år tillbaka, då konjunkturen var gynsamare.

Glasbruk finnas vid Bromö i Wadsbo härad med 31 arbetare och 40,600 R:drs tillverkningsvärde samt vid Årnäs i Kinne härad med 32 arbetare och 33,300 R:drs tillverkningsvärde. Vid det förra göres fönsterglas och vid det sednare buteljer.

Pappersbruk drifvas vid Cathrineforss på Mariestads område med 16, Kummeltorp uti Kåkind's härad med 5 samt Bälteberga i Wartofta härad med 12 och vid Åckleby i Wadsbo härad med 11 arbetare; och uppgår tillverkningsvärdet

vid Cathrineforss	till	9,330	R:dr	banko.
» Kummeltorp	»	3,650	»	»
» Bälteberga	»	4,100	»	»
» Åckleby	»	4,000	»	»

§ 4.

Binäringar.

Å länets slätthygd finnas ej några binäringar af den betydighet att de förtjena nämnas, utan sysselsätter sig arbetaren större delen af året uteslutande med jordbruket och hvad dertill hörer. De som äro boende nära de större vägarne hafva väl någon biförtjenst på forsling af köpmansgods, men behållningen deraf blifver ej stor då man tager i beräkning dragarnes starkare fodring, mistning af de gödningsämnen de lemna och formannens drygare lefnadskostnad vid dylika tillfällen.

Inom en del af Wadsbo och Kåkind's härader utgör linets förädling en ej oväsentlig binäring, som säkerligen skulle blifva mycket utvidgad om tillfälle kunde beredas dels till fri undervisning i linets ändamålsenliga rötning och öfriga beredning samt i dubbelspinnning dels ock till premiers utdelande åt dem som utmärkte sig i tillverkningen af vackra linneväfnader, hvarom jag ock under den 2 October nästlidet år gjort underdånig framställning. Särdeles i Randsbergs socken af Wadsbo härad är jorden tjenlig till linodling och derifrån afyttras dels lin, hufvudsakligen vid den så kallade lin-marknaden, som årligen hålles i November månad vid Öfverby i Udenäs socken, dels ock väfnader vid andra marknader i länet. En del afsättes äfven inom Nerike och Wermland; men då endast gröfre väfnader tillverkas och sjelfva linet saknar den styrka som det i Norrland beredda äger, måste försäljningen ske till lågt pris.

Vid Lugnås och Kinnekulle i Kinne härad, Timmersdala i Wadsbo härad, Mösseberg i Wilske härad samt Hunne- och Halleberg i Åse härad lemna stenbrotten tillfälle till biförtjenst. Vid Lugnås brytas årligen omkring 800 qvarnstenar och vid Timmersdala 2,000 slipstenar, som afyttras till flere till och med aflägsna delar af riket, och vid Kinnekulle verkställes stenhuggning

till hamnbyggnader, trappor, brunnskar och skorstenar m. m. till circa 50,000 R:drs värde, men på de öfriga ställena brytes hufvudsakligen endast kalksten, som dels bränd och dels obränd säljes till större delen i angränsande orter af detta län, men äfven till Elfsborgs län och Wernmland.

Fisket är en vigtig näringsgren endast för inbyggarna på Thorsö och Kållandsö i Wenern, men är äfven temligen lönande i Wettern, Ymsen och Hornborga sjön. Öfrige sjöar och vattendrag i länet äro deremot föga fiskrike.

På skogsbygden, der jordbruket är mera inskränkt, idkar allmogen åtskilliga binäringar, bland hvilka kolning, beck- och tjärubräkning samt slöjdnings äro de hufvudsakligaste. Särdeles i Slättängs och en del af Dimbo tingslag af Wartofta härad tillverkas en mängd åker- och körredskap samt laggekärl och andra husgeråd till afsalu åt slättboerne.

Landthandeln inskränker sig i allmänhet till afsättning af egne produkter dels å torgdagarne i städerna, hvarest tillförseln och afsättningen är mångdubbelt större nu, än för 12 å 15 år tillbaka, och åtminstone vissa årstider i Lidköping så stor som förr vid marknadstillfällen, dels ock å de i länet nu tillätne 25 stads- och 18 landtmarknader.

Sjöfart idkas af landtmännen med 41 fartyg af tillsammans 769 lästers dräktighet.

I följd af Eders Kongl. Maj:ts nådiga handelsordning af den 22 December 1846 hafva åtskillige personer redan sökt och fått sig beviljad rättighet att hålla handelsbod å landet, och blifver deras antal säkerligen snart betydligt ökad. Några menliga följder af dessa handelsrättigheter hafva väl ännu icke försports, men om deras innehafvare komma att lemna äfven de mindre bemedlade eller ock obetänksamme bland allmogen kredit på varor, befarar jag att mången af dem begagnar det lättade tillfället att, när begäret inställer sig, förse sig äfven med varuartiklar, som han förut ganska väl kunnat umbära, samt derigenom småningom får ökade behof och ruinerande skulder.

Såsom handtverkare äro på landet skattskrifne:

7 Färgare	med	15 biträden.
31 Garfvare	»	45 »
72 Skomakare	»	38 »
56 Skräddare	»	26 »
41 Smeder	»	2 »
13 Snickare	»	1 »

- 3 Uhrmakare.
- 2 Glasmästare.
- 1 Guldsmed.
- 7 Murmästare.
- 6 Målare och
- 2 Sadelmakare;

hvarjemte i länet finnes ett mångdubbelt större antal personer, som drifva dylika handtverk blott såsom binäring och äro skattskrifne såsom lägenhets-innehafvare eller under annan rubrik.

§ 5.

Politisk författning.

Hemmantalet i länet utgör enligt tabellen 4,699 $\frac{1}{11}$ förmedlade mantal, deraf

Skatte 2,140 $\frac{3}{11}$.

Krono 700 $\frac{3}{11}$.

Frälse 1,858 $\frac{1}{11}$.

Något hemman har ej under sednare qvinqvennium fallit i ödesmål, hvaremot ansökning i afseende på upptagande af ett ödeshemman inkommit, ehuru densamma ännu icke blifvit fullföljd.

En intägt har fallit i ödesmål och två qvarnar blifvit nedlagde.

Genom skattläggning af 15 lägenheter har uppkommit en tillökning i hemmantalet af $1\frac{1}{7}$ mantal, hvarförutan tre andra lägenheter blifvit skattlagde.

Till skatte hafva blifvit köpte $5\frac{1}{11}$ mantal krono, äfvensom 20 lotter eller 657 tunnland, 25 kappland af kronoparken Kollymarken.

Tio särskilde mål om bestämmande af afgäld för från hemman afsöndrade jordlägenheter hafva blifvit hos Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande anhängiggjorde och till slut befordrade.

1 alunbruk, 6 tegelbruk, 6 garfverier, 2 färgerier, 1 kalkugn, 3 stampinrättningar, 8 grofbladige och 1 finbladig såg samt 9 mjölqvarnar, jemte 7 par stenar i äldre qvarnar, hafva tillkommit.

Det år 1846 upprättade indelningsverk öfver extra roterade hemman har den 18 Juli 1848 blifvit af Eders Kongl. Maj:t i nåder fastställdt, och utgöra de sålunda roterade hemman 228 hela rotar vid Skaraborgs och 72 dito vid

Westgötha Dahls Regemente, hvarförutom hemmanslotter och lägenheter, som icke kunnat till extra rotar sammansättas, blifvit taxerade till 311 daler 8 öre, motsvarande $12\frac{1}{2}$ rote.

Kostnaden för rustning och rotering anses årligen uppgå för hvarje nummer vid Lif-Regementets Husarcorps till 439 R:dr 8 sk. 10 r.
 » Westgötha regemente till 76 » 44 » 2 »
 » Westgötha Dahls och Skaraborgs regementen till . . 64 » 16 » 10 »

Knekte rotefrihetsmedel hafva utgått

år	1843	1844	1845	1846	1847
af	49 $\frac{3}{8}$ mantal,	48 $\frac{3}{8}$ mantal,	46 $\frac{3}{8}$ mantal,	42 $\frac{3}{8}$ mantal,	43 $\frac{1}{8}$ mantal.
med	4,185: 33. 5.	4,176: 39. 7.	4,113: 37. —	4003: 36. 5.	982: 16. —

Enligt tabellerne äro såsom årliga statsbidrag beräknade

	på landet.	i städerna.	Summa.
Bevillningen till	114,677: 14. 6.	10,231: 8. 10.	124,908: 23. 4.
Ständige räntor	260,682: 35. 9.	1,255: 28. 8.	261,938: 16. 5.
Arrendemedel	8,743: 4. 7.	—————	8,743: 4. 7.
Rustning och rotering	170,268: 16. 8.	439: 19. 4.	170,707: 36. —
Klereciets underhåll	129,472: 1. 2.	3,132: 4. 9.	132,604: 5. 11.
Fattigförsörjning	26,222: 15. —	4,569: 46. 9.	30,792: 13. 9.
Skjutsning	24,347: 42. 7.	832: 16. —	25,180: 10. 7.
Väghållning	42,813: 46. 10.	5,430: — —	48,243: 46. 10.
Diverse onera	76,553: 31. —	7,201: 41. 8.	83,755: 24. 8.
Kostnader för städernas syrelse	—————	5,402: 30. 4.	5,402: 30. 4.

Summa Summarum 853,784: 16. 1. 38,495: 4. 4. 892,276: 20. 5.

Genom 1845 års bevillningsförordning är personliga skyddsafgiften nedsatt från 24 sk. för mans- och 12 sk. för qvinsperson till hälften; hvaremot genom Eders Kongl. Maj:ts nådiga kungörelse den 13 Mars 1846 förordnats att en den andra hälften motsvarande afgift skall utgå till folkundervisningens befrämjande.

Totalsumman

Totalsumman af kronouppbörden har, enligt magistraternes och kronofogdarnes afgifne redogörelser, uppgått till följande belopp:

År	1843	1844	1845	1846	1847
	362,309: 20. 11.	334,544: 32. 2.	365,782: 24. 3.	395,480: 36. 9.	394,298: 31. 5.

hvaraf såsom beroende på pantförsäljning, sökt handräckning och tvister m. m. måst balanceras:

År	1843	1844	1845	1846	1847
	18,727: 3. 11.	11,046: 26. 6.	5,973: 40. 10.	5,893, 46. 5.	4,906: 19. 6.

Bland allmänna onera torde här böra särskildt omnämnas:

1:o Väghållningen. Få län hafva så många allmänna vägar att underhålla och så stor brist på godt grus, som Skaraborgs län. På en del orter har hvarje helt hemman omkring $\frac{1}{4}$ mils väg att underhålla, och derfore kan man ej fordra att vägarne alltid skola vara i fullgodt skick. Så väl väghållarne, som de tjenstemän, hvilka deröfver hafva hand, göra dock i allmänhet allt hvad de kunna, för att förekomma anmärkningar i detta hänseende.

2:o Kronobrefbäringen. Ehuru vissa dagar för den ordinarie kronobrefbäringen blifvit bestämde och kontroller mot missbruk af den extra äro föreskrifne, är detta onus dock ganska stort, särdeles som det ej kan fördelas på hemmanen i allmänhet, utan måste dragas endast af dem, som derför hafva lämpligt läge. En betydlig lindring skulle likväl kunna beredas de brefbäringskyldige derigenom, att länsmännen fingo portofritt från postkontoren afsända sina embetsbref, åtminstone till Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande och Kronofogdarne, till hvilka en del af de förre hafva 5 à 6 mil, som nu måste kanske flere gånger i veckan tillryggaläggas af kronobrefbärare.

3:o Skjutsningsbestyret. Detta har, i följd af Eders Kongl. Maj:ts nådiga cirkulär af den 2 Augusti 1844, uti städerna Mariestad, Skara, Sköfde, Hjo och Fahlköping samt vid 45 landtgästgifverier blifvit upplätet på entreprenad till den 1 Juni 1850, mot förhöjd skjutslega af 28 sk. milen från städerna och 24 sk. från öfrige gästgifverierne samt större eller mindre bidrag af de skjutsskyldige. Visserligen har någon förmon derigenom blifvit beredd de skjutsskyldige, men då deras förra åligganden blifvit utbytta mot kontant bidrag, hafva de ansett det orädlvist, att innehafvarne af de hemman, som, blott i anseende till deras aflägsenhet från gästgifvaregårdarne, varit befriade från skjutsning, icke blifvit förpligtade att med dem deltaga i entreprenad-kostnaden.

Berättelse öfver Skaraborgs Län för åren 1843—1847.

Äfven har missnöje ofta försports från de resandes sida deröfver, att någon förmön mot den högre skjutslegan icke blifvit dem beredd. Tillökningen i skjutslegan är ock ganska kännbar icke allenast för de tjenstemän, som måste begagna skjuts på embetsresor, för hvilka ingen ersättning erhålles, utan ock för statsverket.

Polisen inom länet handhafves i städerna af deras magistrater och stadsfiskaler samt på landet af 6 kronofogdar, 26 länsmän och 1 landsfiskal, biträdde af fjerdingsmän, sockne-nämnder och inom byelagen valde ordningsmän.

Helsovården destrides af 4 provincial-läkare, stationerade en i hvardera af städerna Mariestad, Lidköping, Hjo och Fahlköping, jemte en del af de i länet förlagde regementers läkare. Examinerade barnmorskor finnas 18 i städerna och 10 på landet.

Länslazarettet i Mariestad är den enda allmänna sjukvårdsanstalt i länet. Det är otvifvelaktigt ett bland de rymligaste och vackraste i riket. Der hafva vårdats år 1843 442, år 1844 478, år 1845 568, år 1846 433 och år 1847 368 patienter. Antalet har varit mindre de sednare åren derföre att länets deputerade nedsatt kurhusafgiften från 5 till 4 sk. för hvarje mantalsskrifven person och bestämt en afgift af 10 sk. 8 r:st banko om dagen för hvar och en som intages till lazarettsvård. För kurhusvård erlägges deremot ingen särskild betalning.

Sedan förra berättelsen afgafs, hafva 30 sockne-magaziner tillkommit och magazins-fonderne ökats med 3,949 R:dr 38 sk. 2 r:st banko samt 2,532 tunnor 25½ kappar spannmål. För närvarande finnas:

	Kontant.			Spannmål.	
	B:ko	R:dr	sk.	r.	Tunnor. kpr
I Wadsbo fögderi 29 stycken med	3,365	35	10	2,954	28
» Höjentorps » 33 »	1,572	6	5	2,754	20½
» Skara » 34 »	1,129	3	1	2,094	24½
» Wartofta » 20 »	2,216	1	6	3,303	19
» Leckö » 30 »	2,387	16	8	3,055	10½
Summa 146 » »	10,670	15	6	14,157	6½

Dessa tillgångar äro dock allt för otillräcklige hjälpmedel, när missväxt inträffar, särdeles som magazinernas tillgångar i allmänhet till större delen ut-

lånas och mången låntagare icke kan, då ofördelaktig årsväxt inträffar, verkställa den återbetalning, hvartill han sig förbundit. Den ofvan anmärkta tillökningen i magazinsfonderne torde likväl antyda en stegrad omtanke hos menigheterna.

Länets brandstodsbolag, för hvilket Eders Kongl. Maj:t den 14 December 1841 i nåder fastställt reglemente, har årligen vunnit ökad förtroende, och utvisa revisionsberättelserne, att redan år 1843 funnos delägare inom hvarje församling samt 134 brandstods-komitéer med ett försäkringsvärde af 18,893,270 R:dr och ett ansvarighetsbelopp af 19,604,380 R:dr; att således under andra räkenskapsåret vunnits en tillökning af 3 komitéer 2,227,800 R:drs försäkringsvärde och 2,295,960 R:drs ansvarighetsbelopp; att försäkrings- och ansvarighets-summorne år 1847 uppgått den förra till 2,022,370 R:dr och den sednare till 20,924,070 R:dr; samt att brandskade-ersättningarna och omkostnaderna, hvilka sednare bestigit sig till circa 3,000 R:dr årligen, utgjort:

År 1843 23,408: 12. —, som uttaxerats med 5 sk. 9 r. för hvarje 100 R:drs ansvarighetsbelopp.

» 1844 17,205: 11. 11.	»	»	3	» 9	»	»
» 1845 10,494: 4. 9.	»	»	2	» 6	»	»
» 1846 19,320: 44. 2.	»	»	4	» 6	»	»
» 1847 18,666: 33. 2.	»	»	4	» 3	»	»

Städernes invånare hafva sina lösören försäkrade i det därför inrättade allmänna försäkrings-bolag, till följande belopp:

	Varulager.	Fabriksredskap och maskinerier.	Lösören i allmänhet.	Tjenstehjóns tillhörigheter.	Summa.
I Mariestad R:dr	442,330	—	402,050	2,110	246,490
» Lidköping »	268,640	1,700	468,540	4,050	442,900
» Skara »	57,200	2,440	97,370	1,390	158,400
» Sköfde »	32,400	—	45,250	950	78,600
» Hjo »	37,970	—	26,370	1,030	65,370
» Fahlköping »	35,700	—	32,500	—	68,200
Summa »	574,210	4,140	472,080	9,530	1,059,960

Bland de för orten gagneliga inrättningar anser jag mig äfven böra nämna Örebro privatbanks afdelnings-kontor i Mariestad och dess kommissionärs expedition i Lidköping. De förut saknade förlagssummor och tillfällige penningeförsträckningar, hvilka såväl näringsidkare som affärsmän derifrån erhållit, hafva lifvat spekulationen samt bidragit till utveckling af flere näringsgrenar och ordentlighet i liqvider; och har mången der fått medel till företag, som annars icke skulle kunnat utföras, ehuru gagneliga ej allenast för den enskilde utan ock för det allmänna. Genom afdelnings-direktionens urskillning vid beviljande af kreditiver och lån hafva de befarade olägenheterne eller vinglerier förekommit.

Förhållandet med de hos Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande anställda lagsökningar för enskilda fordringar har varit följande:

	År 1843	1844	1845	1846	1847
anhängiggjorda mål . .	6,038	5,355	4,539	2,846	2,574
antal afgjorde d:o . .	3,348	3,063	2,294	1,507	955
fastställda belopp . . .	289,168	218,632	186,671	102,908	124,990

Lagsökningarnes antal har således betydligt minskats under de sednare åren, hvilket föranledts till någon del af ökad välmåga och penningetillgång, men mest af Eders Kongl. Maj:ts nådiga förordning den 13 Juni 1845, hvari blifvit stadgadt, att underdomstols utslag i fordringsmål må gå i verkställighet på samma sätt som Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes eller utan afseende på ändrings sökande, i följd hvaraf en större del af skuldfordringsmålen nu mera anhängiggöras hos underdomstolarne, der de kunna med mindre kostnad och af fordringsägarne sjelfve utföras. Gagneligheten af berörde nådiga stadgande är ostridig; men då lands-sekreterarne derigenom mistat en ganska betydlig del af deras förut påräknade sportler och de göromål vid landskanslierne, hvarför ingen särskild ersättning erhålles, ökats till den grad, att t. ex. brefnummerären vid Skaraborgs lands-kansli, hvilken år 1800, då lands-sekreterare-lönen likasom nu var 7 à 800 R:dr, uppgick till blott 1,594, år 1847 besteg sig till 4,620, så synes det vara billigt att lands-sekreterarne åtminstone slippa vidare aflöna läns-notarierne, hvilka icke, såsom de dem motsvarige länsbokhållarne på kontors-sidan, hafva lön på stat, ehuru de äro lika oumbärliga.

§ 6.

Städer.

Mariestad, belägen vid Tidaelfvens utlopp i en af vackra stränder omgifven vik af Wenern, hvilken dock är så grund, att blott små fartyg kunna inlöpa till staden, när vattenhöjden ej är ovanligt stor, har 1,791 invånare, 19 handlande med 20 biträden samt 60 handverkare med 53 gesäller och 40 lärlingar, 118 tomter, 605 tunnland åker och äng samt 1,069 tunnland skog. Af brist på hamn har denna stad ej någon betydlig handel, ehuru den omgifves af det bördiga Wadsbo härad, hvarifrån större delen af landtmannaprodukterna nu, i allmänhet af possessionaterna och uppköpare, till andra orter afföras landvägen eller lastas vid någon af Götha kanals stationer. Staden har 7 fartyg af tillsammans 169 lästers drägtighet.

Fattigvården i denna stad är särdeles väl ordnad. I dess lokal intagas de utfattige, och de mindre bemedlade få der dels mat och dels arbetsförtjenst. Årliga kostnaden för denna fattigvård uppgår merendels till 2,000 R:dr banko, ehuru i staden finnes en annan välgörenhetsanstalt, stiftad den 5 October 1796 af Rådsmannen Olof Flyberg genom donation af säteriet Trilleholm 1 mantal med qvarn i Ullerfvads socken. Enligt bemålde Flybergs förordnande äro Pastor och Komminister i Mariestad disponenter af denna egendom, med hvars afkastning, nu uppgående till 100 tunnor spannmål, årligen underhållas 18 barn, som äro utackorderade dels hos fosterföräldrar på landet och dels hos handverkermästare i staden; hvarjemte några föräldrar, som hafva barnen hemma hos sig, af nämnde fond erhålla uppfostringshjelp.

I Mariestad finnes ock en flickskola, der 26 flickor för närvarande erhålla undervisning i kristendomen och fruntimmersarbeten, de flesta utan och några få mot en ringa afgift. Denna skola, grundlagd af Mamsell Beata Brunn genom en gåfva af 1,000 R:dr riksgäld, trädde i verksamhet år 1845 och har lemnat särdeles goda resultater samt blifvit omfattad med den välvilja och frikostighet, att dess fond vid nästlidet års slut uppgick till 1,871 R:dr 9 sk. 3 r:st banko.

Lidköping, med 2,258 invånare, deraf 39 handlande med 53 biträden, 77 handverkare med 45 gesäller och 57 lärlingar, är indelad i 203 tomter och består af två hufvuddelar, kallade Gamla och Nya staden, anlagde den förra på 1400-talet och den sednare år 1762. Till staden höra 874 tunnland odlad jord samt 1,200 tunnland utinark, hvilken till större delen är skog-beväxt.

Stadens handel är liflig, särdeles med spannmål, hvaraf årligen skeppas 50 à 100,000 tunnor, i allmänhet till inrikes orter, men någon gång äfven till utlandet. Denna handel kommer säkerligen att betydligt utvidga sig, när den här påbörjade hamnanläggningen blir färdig. Staden har 13 fartyg om tillsammans 351½ läster, samt en klädesfabrik med 30 arbetare och 35,600 Rdrs tillverkningsvärde.

Skara har 1,666 invånare, 99½ bebyggde och 11 obebyggde tomter, hvilka äro så olika till storleken att den största innehåller 18,853 och den minsta 841 qvadratalnar. Till staden höra 1,226 tunnland åker och äng, samt 1,683 tunnland utmark, deraf blott 13½ tomter samt 76½ tunnland inägor och 38 tunnland skogsmark tillhöra stadens borgare, hvilket bäst bevisar att handeln och näringarne äro högst obetydliga. De idkas dock af 13 handlande med 9 biträden och 38 handtverkare med tillsammans 26 arbetare. Vid staden finnes hvarken sjö eller ström, utan endast två små bäckar, hvilka vid stark torka eller köld blifvit nära nog utan vatten, men under sednare åren har genom enskilda bidrag tillvägabringats utvidgning af den på norra sidan om staden löpande bäck till 320 alnars längd, 10 alnars bredd och 4 alnars djup, så att staden nu mera har en tillräcklig vattentillgång äfven för det större behof, som, i fall af eldsvåda, kan påkomma. De härvarande läroanstalter, nämligen gymnasium, högre lärdoms- och apologist-skolan samt seminarium för folkskolelärare bereda tillfälle till tarflig bergning för de fleste af stadens invånare, men de fattiges antal motsvarar dock $\frac{1}{3}$ af de inom kommunen skattskrifne personer.

Domkyrkan, som, efter afdrag af den till kyrkobetjeningen anslagna tionde, kan påräkna en årlig inkomst af circa 1,800 Rdr banko, har under de sednare åren fått stora och vackra tillbyggnader på korets begge sidor, så att detta tempel nu mera kan i prydlighet tälla med de fleste domkyrkor i riket.

Sköfde har 767 invånare, af hvilka en stor del hemta sin utkomst af jordbruket. Till staden, som är indelad i 66 tomter, höra 871½ tunnland åker och äng samt 549 tunnland utmark. Handel och handtverkerier äro, i anseende till saknad af lätt kommunikation, obetydliga. Rörelsen har dock i ej ringa mån tilltagit, sedan den i andra städer vanliga torghandel å bestämda dagar i hvarje vecka, under år 1847, här infördes och flere af stadens invånare förenade sig om att befordra afsättningen af det som torgfördes, äfven om de sjelfve ej för tillfället voro i behof deraf. Här finnas 10 handlande med 4 biträden samt 16 handtverkare med 31 arbetare. En ökad inkomst har under sednare åren blifvit beredd åt stadskassan derigenom att för dess

räkning utarrenderats förut af enskilde personer mot en högst obetydlig afgift disponerade platser för marknadsstånd å torget, hvilket, äfvensom de större gatorna, nyligen blifvit stensatt.

Sköfde församling afbidar Eders Kongl. Maj:ts nådiga beslut på gjorde underdånige ansökningar dels om tillstånd att förena dervarande pedagogi med folkskolan och dels om pedagogi-befattningens och komministraturens skiljande från hvarandra, för hvilket ändamål pastor afstått circa 12 tunnor af sin kronotonde, staden utfäst 66 R:dr 32 sk. i påskören jemte boställe och 20 tunnland 29 $\frac{3}{4}$ kappland jord, och landtsocknarne åtagit sig en årlig afgäld af $\frac{1}{4}$ tunna råg af hvarje hemman till komministern.

Hjo stad med 714 invånare, 79 tomter, 858 tunnland åker och äng samt 624 tunnland utmark, har, oaktadt sitt läge vid sjön Wettern, icke något eget fartyg och en ringa handel. Här finnas 15 handlande med 6 biträden, 34 handtverkare med 47 arbetare, samt en klädesfabrik, hvars tillverkningsvärde dock uppgår till endast 7,057 R:dr banko. Denna stad skulle otvifvelaktigt få betydligt ökad rörelse om den ifrågasatta hamnbyggnaden derstädes komme till verkställighet.

Fahlköping, som är den minsta staden i länet, har 636 invånare, 10 handlande med 22 biträden, 14 handtverkare med 38 arbetare, samt en snus- och cigarrfabrik med 14 arbetare och 20,000 R:dr banko tillverkningsvärde. Torghandeln med spannmål är ej obetydlig, men bedrifves hufvudsakligen emellan landtmännen och uppköpare från Elfsborgs län. Jordbruket är för denna stads invånare en hufvudnäring. Åkern och ängsmarken, hvilken sednare är till större delen uppodlad, uppgå till 1,274 tunnland, men skogs- och betesmarken till blott 262 tunnland.

För handel och borgerlig rörelse utgöres bevillning af städerna

Mariestad	med	1,098 R:dr	—	sk.	—	r:st
Lidköping	»	876	»	45	»	— »
Skara	»	319	»	43	»	2 »
Sköfde	»	296	»	24	»	— »
Hjo	»	426	»	—	»	— »
Fahlköping	»	293	»	41	»	— »

Att denna bevillning står i ett högst ojemnt förhållande till städernes rörelse, är uppenbart, ty rörelsen i Lidköping är otvifvelaktigt dubbelt större

än i Mariestad, och fyra gånger så stor som i Hjo. Missförhållandet emellan bevillningen af rörelse och löner är ännu märkligare, emedan bevillningen af landshöfdingens, landssekreterarens, landskamererarens och räntmästarens i länet löner i allmänhet uppgår till 280 R:dr banko eller omkring $\frac{1}{4}$ af den, Lidköpings 39 välburgne handlande och 77 handtverkare erlägga. Rättvisan lärer således kräfva att rikets ständer bestämma andra grunder för bevillningens utgörande.

Marieholm, i Lands-kansliet, den 20 April 1849.

W. A. DORCHIMONT.

W. Hedenstierna.

C. J. Sundberg.

TABELL för Städerna inom Skaraborgs Län.

	Hus, Tomter, Verk och Inrättningar.	Jord, Tunmland.				Utsäde af Tunnor							Medelafkastning sedan utsädet blifvit afdraget.							Underhållne Kreatur.							Uppskattadt Värde Riksdaler.						
		Åker.	Äng.	Skog och Betesmark.	Summa Tunmland.	Hemmanst.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hälsa.	Blandadt.	Ärter.	Potatis.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hälsa.	Blandadt.	Ärter.	Potatis.	Hvete.	Oxen.	Ungboskap.	Får.	Svin.	Gäddor.	Hus och Tomter.	Jordl.	Bank, Manufaktur, Öfr. m. m.	Summa.			
Mariestads Stad.																																	
Hus och Tomter under ägande rätt	113	—	—	—	—	3	15	85	10	100	40	10	100	75	510	50	400	200	50	800	63	58	154	7	40	152	245,284	—	—	—	245,284		
Dito som innehafvas såsom Ecklesiastika boställen	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Dito till Fattighus och Lazarets-Inrättningar . . .	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Jord under ägande rätt	—	245	360	1,069	1,674	3	15	85	10	100	40	10	100	75	510	50	400	200	50	800	63	58	154	7	40	152	—	43,078	—	—	—	43,078	
Tull-mjölqvarnar	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Pappersbruk	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Boktryckeri	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Nybyggen	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Summa	131	245	360	1,069	1,674	3	15	85	10	100	40	10	100	75	510	50	400	200	50	800	63	58	154	7	40	152	275,384	43,078	—	11,110	—	329,572	
Lidköpings Stad.																																	
Hus och Tomter som innehafvas under ägande rätt	182½	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	433,413	40	—	—	—	433,413	
Dito som Ecklesiastika boställen	3½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Dito till Fattig- och Barhus-Inrättningar	1½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Jord under ägande rätt	—	839	—	—	839	—	5½	55½	25	329	26	1	55	30	575	150	1,332	78	8	440	75	10	199	47	40	146	—	52,284	24	—	—	52,284	
Dito till Ecklesiastika personer	—	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,025	—	—	—	1,025	
Dito till Civil-Embetsmän	—	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	650	—	—	—	650	
Husbehofs-vädermjölqvarnar	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Stampverk	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Personer, som ej höra till viss näring	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	203½	874	—	1,200	2,074	3	6	60	25	345	27	1	59½	33	600	150	1,380	81	8	476	80	12	215	50	40	150	433,413	40	53,959	24	2,000	—	489,373
Skara Stad.																																	
Hus och Tomter under ägande rätt	93½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	204,054	25	7	—	—	—	204,054
Dito som innehafvas som Ecklesiastika boställen .	2½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dito som innehafvas af Domkyrkan och Skolverken	11½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dito som innehafvas af Veterinär-Inrättningen . .	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Jord under ägande rätt	—	1,011½	—	1,473½	2,484½	2	20	100	20	340	50	10	40	140	800	100	1,700	300	50	240	65	48	75	40	50	120	—	90,610	38	5	—	—	90,610
Dito till boställen	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dito som innehafvas af Domkyrkan och Skolverken	—	5½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dito till Veterinär-Inrättningen	—	197½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Boktryckeri	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	111½	1,226	—	1,683	2,909	2	20	100	20	340	50	10	40	140	800	100	1,700	300	50	240	65	48	75	40	50	120	261,639	25	7	106,477	14	5	368,116
Sköfde Stad.																																	
Hus och Tomter som innehafvas under ägande rätt	57½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dito såsom Ecklesiastika boställen	5½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dito till Fattighus	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dito till Rådhus, f. d. Tullhus och Staden dess- utom tillhörigt	2½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Jord som innehafvas under ägande rätt	—	248. 28	335. 5	469. 29	1,053. 30	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dito som Ecklesiastika boställen	—	50. 11	127. 22	52. 28	230. 29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dito som Civila dito	—	5. 13	12. —	—	17. 13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kyrkans jord	—	12. 29	6. 10	—	19. 7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Stadens gemensamma jord	—	—	72. 28	26. 7	99. 3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	66	317. 17	554. 1	549	1,420. 18	2	1½	82	½	144½	10½	16½	233½	7½	328	½	433½	53½	178½	1,636½	44	40	140	18	100	199	89,624	—	—	—	—	—	—
Fahlköpings Stad.																																	
Hus och Tomter med jord under ägande rätt . .	38	622	613	218	1,453	12	—	38	76	320	76	10	76	—	114	302	960	304	40	456	38	76	76	38	76	19	—	56,536	32	—	—	—	56,536
Hus utan jord under ägande rätt	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Borgmästare-bostället	1	24	3	37	64	½	1	2	2	10	5	—	2	4	12	12	30	15	—	12	1	4	2	2	5	—	—	—	—	—	—	—	—
Klockare-bolet } boställen {	—	6	6	7	19	—	—	½	1	5	1	—	1	—	3	5	15	5	—	6	1	—	2	—	2	—	—	—					

T A B E L L f ö r L a n d e t i n o m S k a r a b o r g s L ä n .

[illegible]